

XXII. L E V É L.

*Költ Komáromban Sz. Mihály-Havának
12. Napján.*

A Tudomány' haszna.

Kolumbus Kristóf Ámerikának, Világ' negyedik részének ama híres fel-találója ki-fzállott Jamaika (Gall Jamaigne) Szigetében, 's meg is akara ott telepedni; de a' Szigetbéliek azontúl abból a' tájból el-költöztek, és minden élelemre valót onnét el-takarítottak Ennekokáért nagy szükséget fzenvedvén Kolumbus az eledelből, ezen különös fortélyra vetemedett: tudta ő, hogy azon estve a' hóldnak fogyatkozása lejénd. Követiséget küldött azon népnek Elöl-járóji-hoz, hogy nagy szükséges dólgozat kellene velek közölni. Ez meg-lévén: minekután-na kemény szívűlégeket egy darabig szemek-re hányta vólna, el-kezdi: Ezentúl meg fog az Ég büntetni; azon Spanyolok' Istene, a' kit én imádok, szörnyű tsapásokkal meg fog titeket ostorozni. Hogy igazat mondok, az lélsz' szavam' bizonyfága, hogy ímé még ma a' hóld vér színbe fog öltözködni, és előttetek el fog fetétedni, de ez tsak jele

Y

lélsz

lész' jövendő büntetésteknek, ha intésemet hasznatokra nem fogjátok fordítani. — A' hód' fogyatkozása vóltaképpen nem fokára el-kezdődött: végfő rémülés szállotta-meg a' vad nép' szívét. Kolumbus' lába alá borúlván, meg-esküdtek, hogy femmiből fem hagyják szükölködni. Ezen értelmes ember, mintha meg-engeszteltetett vólna, szemek elől egy ideig el-rejtezvén, ismét vízfza-jött, és azt erősítette, hogy már meg-békéltette az ISTÉnt, hogy tartóztatná isapásait; ezen tünemény is ezentül elmúlna. Minthogy el is múlt rövid időre; mert a' Plánéta a' hód' elől már el-távozott. Ezen vad nép el-hiteté azután magával, hogy ezen Jövevény az egész természetnek parantsolna. Nem hagyták azután femmiből is szükölködni a' Spanyolokat.

Histoire de Saint Dominique.

Ama híres Áthénabéli *Pericles*, egyszer magánosan vitettetvén magát egy kis hajóban által; hirtelen Nap' fogyatkozása támad: Erre a' révész reá bámúlván el-veti kezéből evezőjét; félvén *Pericles*, hogy ezen természetes tüneményt valami balra ne magyarázza Révészfe, melly ő néki is veszedelmére szolgálna; meg-előzi a' Révést, hirtelen szemére teríti köpönyegjét, és kéri:

di:

di: Vallyon tsuda é, hogy most a' Napot jól nem látod? Úgy ám, felel a' Paraszt, mikor a' köpönyeg van a' fzemem előtt. Tehát ez se tsuda, hogy most a' Napot jól nem látod, mert a' hóld van előtte. Ez által magához térvén a' Révész, szerentsésen ki-evezett.

Plutárkus.

A Szerentse.

Elfő Ferentz Frantzia Királynak érté-
sére ment, hogy egy Udvarnokja örökké el-
lene panaszolkodnék, mintha ő vólna az
oka, hogy minekutánna olly fokban meg-
gazdagodtak Udvarában, egyedül ő néki kel-
letik nála fogyatkozást szenvedni. Magá-
hoz hívatta a' Király; tudom úgymond,
hogy ellenem panaszolkodol, mintha én vól-
nék szegénységednek az oka. Ímé! két egy-
kora zatskót téfzek elődbe; egygyik tele
van arannyal, másikban tsupa ólom vagyon.
Légyen a' tied akár mellyiket választod;
majd meg-látjuk, hogy én vagyok é szegény-
séged' oka vagy a' szerentse, válaszfz ma-
gadnak! — És az Udvarnok szerentsétlenül
azt választotta, a' mellyben vólt az ólom.
No! ki az oka! úgymond a' Kiály, hogy

Y 2

ná-

nálam meg nem gazdagodtál? azután mindazonáltal a' másikat is néki ajándékozá.

Anecdotes des Rois de France.

Az igaz barátságos Testamentom.

A' Kórinthusban lakozó *Eudamidás* meg-halálozván, - olly különös Testamentomot tett, melly mindeneknek nevetfégesnek tetszett, két hív barátjait ki-vévén. Mert *Karixenes* és *Arétás* két barátin kívül femmi kintset se bírván; Karixenesnek azt hagyta, Testamentomúl, hogy az Anyját hóltig tartsa-el; az *Arétás*nak megint, hogy egy-egyetlen-egy leányát vegye-el. *Karixenes*, vagy *szomorúságában*, vagy más okbúl, öt nap múlva meg-halálozott barátja után; *Arétás* azután mind a' két részt magára vállalta, minthogy a' Testamentomban is úgy vólt. És hogy még jobban ki-tetfízhetne igaz barátfága, melly nap a' maga leányát férjhez adta, az nap maga meg el-vette barátjának leányát, és mind a' kettőnek egyenlő summát *móringolt*. Az Anyját hóltig el-táplálta. — Ha az *Arétás*' nagy szívűsége méltó az álmélkodásra; még méltóbb *Eudamidás*' nemes bátorfága, és barátjában való bizodalma; és azt vélhetni, hogy a' ki illy bátor Testamentomot mérészlett tenni, elegendő szívvel is bírt volna annak bé-teljesítésére,

vagy

vagy még nagyobbra is. Még talám, ha olly környül-állásban lett volna, mint a' barátjai, önként hajlandó lett volna, mind barátja' Anyja el-tartására, mind leánya' el-vevésére.

Lucien traduit de d'ablancourt.

A' nagy Lelket illető ajándékozásnak példája.

Ama győzhetetlen Frantzia Hadi Vezérz *Turenn*, minekutánna meg-értette volna, hogy táborában némelly, ugyan nemes vérből származó, de szegény Tisztjének nem volna jó lova, és maga költségéből nem is vehetne. El-hívatá azon Tisztet magához *Turenn* ebédre; és azután magánosan megszólítván, illy kegyesdeden kezde véle beszélgetni: Egy kérésem volna Kegyelmednél; ha nagy mérésfűgnek nem fogná állítani; de mindazonáltal reménylem, nem fogja meg-tagadni Vezérjétől. —

Én már öreg vagyok, úgymond, és az igen ferény ló nékem veszedelmes volna, hanem Kegyelmednél láttam én egygyet; reménylem, hogy az nékem leg-alkalmatosabb lenne, mást adnék helyette. — Erre a' Tiszt nem tudott semmit is felelni, hanem csak mélyen meg-hajtván magát, azontúl el-ment, és maga hozta-el a' lovát a' *Turenn*' istállójához, ki néki vizsontag más nap egy leg-szebb, 's leg-derekabb paripát

küldött. — Ezen ajándékozás' módja olly ritka; melly ritkák vagynak, kik ama nagy emlékezetű Turenn' Lelkével bírjanak.

Fehér György Pozsoni Nevend. Pap.

Golkonda, Arrakán, Siám, Korea Országokban való Házassodás módja.

Golkonda Országban a' Völegényt és meny-afzszonyt egy székbe ültetik, 's minden közönséges helyein a' Városnak széllyel-hordozzák. Ezen pompa után a' Bramin, vagy a' Pap, a' Völegény' házában ki-terít egy szőnyeget; a' házasúlandoknak ínt; hogy lábait dugják alá; a' Völegény a' szőnyeg alatt a'maga lábait a' Meny-afzszonynak lábaihoz érteti, 's azzal meg-lett a' házasság. Ha a' Férj elébb meg-hal, az afzszonynak főha többé nem szabad férjhez menni. Ezen törvény alatt vagynak a' jegyben lévő leányok is. Az ilyen Özvegyek az ő Atyjaiknak házokban különös helyen zárva tartatnak, minden mulatságtól meg fosztattatnak, 's erős munkákkal fárasztattatnak. A' kinek ez a' fors nem tetfzik, annak meg-engedtetik, hogy mikor férje meg-hal, magát meg égettesse. Sokan, hogy kedves Férjekkel a' más Világon annál hamarább egygyütt lehessenek, ezen irtoztató tselekedettől nem ifzonyodnak.

Arra-

Arrakánban hogy a' Királyi vér más familiával ne elegyedjen, a' Király mindenkor a' maga leg-öregebb hűgát veszi feleségül. De a' mellett fok ágyasokat is tart. A' maga tizenkét Fő Helytartójának minden esztendőben meg-engedi, hogy az ő Országában azon egy esztendőben született tizenkét leg-szebb aszfszonyokat vagy leányokat magoknak válasszthassák. Ezen száz negyven négy személyek tizen-két esztendőig Királyi költségen neveltetnek, azután a' Királyi udvarba vitettetnek. Mindeniket egy különös pamukból készült ruhába öltöztetik, a' nap' melegére ki állítják, 's mind addig ott tartják, míg ruhájok által nem izzad. Akkor a' Király elő-jő, mindenik leányt rendre szagolja, 's a' mellyiknek izzadtságának szaga leg-kevesebbé vagyon ellenére, azt magának válassztja. A' többeket pedig a' maga udvari Fő Embereinek engedi. A' fok feleség tartás az egész Országban megengedtetik. De a' Papok feleség nélkül élnek; azon kívül, a' mi alattomban meg-eshetik. *Siámban*, minekelötte a' Szülék az ő gyermekeknek házasságában meg-egygyeznének, a' Jövendő-mondókat meg-kérdik, ha az egybe-házasúlni akarók, halálig élhetnek é el-válás nélkül. Ha a' felelet jó, a' Völegény a' maga Mátkájának valamelly tsekély ajándékot viszzen. Mikor a' Völe-

gény a' maga Mátkáját utóljára látogatja-meg, azon alkudoznak azoknak atyjokfijaik, egygyik a' másiknak mitsoda ajándékot adjon? Meg-lévén az alku, az ajándék ki-fizetődik. Az új házasokat az ő barátjaik is meg szokták ajándékozni. Azután a' Tala-poj, vagy Pap, szentelt vízzel meghinti őket, 's egynéhány könyörgéseket mond értek. A' közélről való atyafijaknak nálok nem szabad öfzve-házasodni. A' Fő emberek fok ágyasokat tartanak, de inkább kevélységből, magok mutogatásokból, mint más végre. A' köz nép ritkán él ezen szabadsággal. Tsak az első feleségtől való gyermekek lehetnek örökösök, a' többektől valók ezeknek alájok vagynak vettetve. Midőn a' férjfijak a' Király' számára dólgoznak, melly mint-egy fél esztendeig tart, az ő feleségeik magok' munkájokból élnek. A' férj a' maga feleségeit 's gyermekeit el-adhatja. A' házassági el-válás a' férjnek tet-fzésétől függ: noha az is meg-esik, hogy az aszfzony kívánja az el-válást, 's a' férj is meg-egygyez benne; 's feleségének házasság által reá szállott jószágát viszfza-adjja.

A' *Koreabéliek* fokkal kevélyebbek, hogy sem mint ő nálok a' férjfi a' leány után járna; hanem a' ki meg akar házasodni, az egy lóra fel-ül, barátitól kísértetvén a' Városon fel 's alá nyargalódzik; végre annak

az

az embernek háza előtt, a' kinek leányát el akarja venni, meg-áll; kit a' leánynak Szüléji közföntenek, a' házba bé-vízfnek; 's a' leánnyal minden hoszfzas tzeremónia nélkül öfzve-adnak.

A' szénának bé főzattatásáról.

Mikor a' szénát kazalba, vagy bagjába rakják, egy for rakást meg-kell hinteni főval olyan formán, mint-ha magot vetne az ember, második, harmadik, 's a' t. forral is így kell tselekedni, de mentől feljebb megyen az ember, annál bővebben kell a' főt hinteni. Egy néhány nap múlva kezd a' széna füstölögni; ez annak a' jele, hogy a' fő akkor olvad, 's magát úgy belé veszi a' szénába, hogy attól többé külön nem válik. Ennek a' bé-főzattatásnak ezen hasznai vagynak. 1. A' melly fű külömbben keferü és rofsz volt, az is olly' jóvá lesz ' hogy mind a' juh, mind a' szarvas marha jó ízűen meg eszi. 2. A' melly szénának valami baja esett, míg haza takarították, az is meg javúl. 3. Az illy széna mindenféle baromnak ugyan, de kivált a' juhoknak igen egészséges. 4. Így semmivel sem kerül többbe a' marháknak való fő. Mert a' melly marha illyen fős szénával él, azt nem kell főzni. Vagy ha valamelly marha fzüntelen illyennel nem él, hanem tsak néha, azt hat hét,

ben elég egyszer főzni, holott külömben a' melly foha fős szénát nem eszik, azt minden tizen-negyedik napon kell főzni. 5. Mikor nedves időben esik a' gyűltés, akkor a' meg-gyúladástól, penészedéstől a' fős szénát meg lehet tartani. Svéd- és Schweitz-Országban leg-közönségesebb szokás a' szénát bé-főzni.

Geographia Practica et Astronomica ad Geographiam et Nauticam applicata.

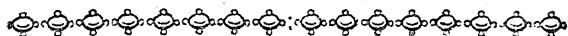
Ezeu hasznos könyvnek szerzője P. Kautsch Ignátz Piárista. Az Elő-Befszéd-ben író az Író a' Geográfiának eredetéről, nevelkedéséről mind a' mai időig. A' munka magában foglalja ezeket: — 1. Hogy kell *Planisferiumokat*, Generális és Specialis mappákat rajzolni, az Ástronomusoknak jegyzéseik szerént, a' Városoknak Geográfiai hosszúságokat és szélességeket meghatározni. E' végre másodszor fel-jegyez-tetnek az egész Világon lévő nevezetesebb Városoknak Geográfiai szélességek és hosszúságok, a' mellyek a' napnak, hóldnak, és a' Jupiter Satelleseinek meg-fetétülések-ből határozatnak-meg. 3. Le-íratatnak a' mágnes-kőnek találtatása, annak az Északi ponttól való el-hajlása, 's a' vele való élés. 4. Le-íratatnak az egész Világon lévő ne-

ve-

vezetesebb tsillag-vizsgáló tornyok. 5. Megmondatik, mint kell némelly Égi jegyzéseket tenni, a' Pólus' magasságát, vagy valamelly helynek Geográfiai szélességét, és így a' glóbuson, vagy mappán valamelly hely hol légyen, meg-találni. 6. A' Geográfiának, Aftronomiának, tengeren való hajózásnak nagy hasznára, minden láttatható nap- és hóldbéli fogyatkozások 1787. Elz-tendőtől fogva 1800-ig fel-írattatnak. A' mi a' Napot illeti, egy különös mappán annak minden fogyatkozásai fel-jegyeztetnek; úgy hogy minden Ország és hely benne megláthasssa a' fogyatkozásnak idejét, és mikor légyen leg-nagyobb a' fogyatkozás. Némelly nevezetesebb helyek az egész Világon, a' honnan a' nap- és hóldbéli fogyatkozásnak elejét, közepét, végét, és nagyfágát meg lehessen határozni, említettnek: p. o. Amsterdám, Augsburg, Agra, Napkeleti Indiában, Berlin, Bologna, Brün, Brüssel, Konstántzinápoly, Dántzig, Drezda, Goa Napkeleti Indiában. Ispahan Perfiában, Koppenhagen, Krakkó, Lipsia, Lemberg, Lisbona, Madrit, Moguntzia, Málta, Mediolan, Norinberg, Buda, Olmutz, Párizs, Prága, Róma, Stokholm, Béts, Varfó, Pekin Kinában, Petersburg. Vilna. 7. Mint-hogy pedig a' Városoknak, Tartományoknak valófágos helyeket, 's egymástól való

mész-

mezíszefégeket a' napnak, hóldnak, és Jupiter Satelleseinek fogyatkozásoknak különböző-külömbb helyekről való látásokból lehet meg-határozni; fok ki-dólgoztatott példák hozattatnak-elő, mellyekben meg-mutattatik, mint kelljen a' napnak, hóldnak, és Jupiter Satelleseinek fogyatkozások' látásokból valamelly helynek Geográfiai szélességét és hosszúságát, vagy valóágos helyét meg-találni valamelly globuson, vagy map-pán. 8. Elő-adattatik, mint kelljen egy Hajósnak, mikor ő, a' szelektől és haboktól a' tengeren valamelly esméretlen Szigethez hányattatik, a' Jupiter Satelleseinek fogyatkozásokból, melly egy hónapban gyakran meg-esik, meg-tudni, hol légyen ő, 's mer-re kell menni, hogy arra a' helyre, a' hová igyekezik, el-érhessen. Ez a' híres kérdés az, a' mellyre való helyes feleletért 20,000. Sterlinget, vagy 180,000. forintokat tettek-fel jutalmúl az Ánglusok. 9. Meg-mondatik 1874. Ezst. Vénusnak a' Nap alatt által való menetele: a' tsillag-vizsgálásnak haszna: a' Napnak, Hóldnak, 's más Plánétáknak mezíszefégek és nagyfágok a' Német mért-földek szerént. Ezt a' hasznos könyvet Mahler Úr' Könyves-bóltjában Pozsonban meg lehet találni: nem különben Trattner Úrnál Bétsben, Pesten, Temesváron, árra 2. fl. 30. kr.

IV. *Akmetnek, a' meg-hólt Török Tsászárnak képe.*

IV. Ákmet vagy Abdúl Hámid született 1725. Észk. Máj. 20. napj. Az Atyja volt III. *Akmet*, a' ki 1730-ban a' Tsászárságtól meg-fosztattatott, 1736-ban pedig meg-hólt. IV. *Akmet* III. *Mustafának* a' maga Bátyjának halála után, 1774-ben Jan. 21. napj. ült a' Tsászári székbe. Testére nézve sovány, közép természetnél valamivel nagyobb, erős természetű volt, de erejét a' Serailban el-vesztegette, ábrázatjában semmi kívánság nem volt, hosszú nagy feje a' több testével nem illett-össze. Nem volt olly kegyetlen természetű, mint a' Török Tsászárok szoktak lenni: mindazáltal fokszor adta kegyetlenfégenek jelét, valahányszor azt az ő feleségei, és a' *Kisldaga*, vagy a' herélteknek Elöl-járójok, kiktől magát igazgattatni engedte, akarták. Az ő uralkodásának idejében a' Török birodalom nagy romlásokat szenvedett. Ama szarentsétlen hadakozások után a' Muszkákkal kötött békesség: az annak a' békességnek ereje szerént a' fekete tengeren való szabad hajózás, a' Portától elszakasztott Krim, Printz *Heráklusnak* a' Töröktől való meg-erősített függetlensége. Kótzimnak, Oszakovnak meg-vétette-
té-

tések, 's a' t. olyan febek, mellyeket fem-
mi idő be nem gyógyíthat. Az Akmet' kö-
vetője III. *Szelim*, az uralkodó famíliából
leg-öregebb III. Muftafának Akmet előttva-
ló Tsászfarnak a' fija, egy 30. esztendő's tü-
zes, és még Tsászfárszága előtt a' népnél igen
kedves Fejedelem.

A' Találós Mese vólt *Nyelv*; a' Rej-
tett Szó *Szem*.

Találós Mese.

Érzéketlen állat, még-is forog, jár, 's kél.
Esméri Napkelet, Napnyugot, Észak 's Dél.
A' mit mástól költsön fel-vett, ösztogatja,
A' magáét másnak soha nem adhatja.
A' mit két hét alatt gyűjtöt, el-fetsérli,
Változó, 's minden nap' helyét fel-tseréli.
E' mesének az lefz' meg-fejtő mestere,
A' ki tudja, mi a' Törökök Czimere.

N. Kálló. F. G.

Rejtett Szó.

Született nyelvemen öt betűn neveznek,
A' Deákok pedig egygyel meg-fzereznek.
Az utolsó lábam ha el-vágják tőlem,
Egy jó kapa 's fejsze nyelv telik belőtem.
Ha jól ki-keresik, olyat is találnak
Bennem, mellyből inget 's gatyát jót tsi-
nálnak.

Ki-

Ki-telik belőlem minden ember neve,
 'S minden tál ételnek tsak a' pufzta leve.
 Az is, mellyel a' vén Afzfzony neveztetik,
 De ezt az öregek éppen nem szeretik.
 N. Kálló. F. G.

Kalabriának az 1783. Eszt. vólt föld-indulás után való állapotja.

Kalabria Neápolis-Országának egy nevezetes részze, melly a' föld-indulásnak igen nagyon ki vagyon tétettetve, nevezetes föld-indulás az, melly 1638-ban, ismét 1641-ben az egész tartományt meg-rontotta, de legnevezetesebb 's rettenetesebb az, melly 1783-ban Februáriusban történt. Érzette ezt a' föld-indulást Szitzilia is, de tsak Mefzfína Városa szenvedett miatta: és akármely igen meg-romladozottnak tessék is ez a' Város első tekintettel; de ennek romlását a' Kalabriaihoz ingyen sem lehet hasonlítani. 1783-ban Febr. 5. napjától fogva, azon esztendőben November' végéig 1004. nagyobb és kisebb föld-indulások tapasztaltattak. Azok között 771. az elsőbb 8. hónapokban estek, a' többek pedig azután most hamarabb, majd később, néha több, néha kevesebb. De a' nagyobb föld-indulások, mellyek Kalabriát és Mefzfínát öszve-rontották, és olly sok ezer embereket megölték,

tek, estek az 1783-ban, Febr. 5. napj. éppen dél tájban, mikor az emberek nagy részént ebédnél ültek. A' második volt az azt a napot követő éjtszakán éjfélkor, a' melly a' tengert a' Kalabriai partok felé a' szárazra úgy ki-nyomta, hogy Sciglio Városának 1300. lakosait, kik bátorfágnak okáért a' tenger partra költöztek, el-borította. De leg-rettentőbb volt az, a' melly Mártziusnak 28. napján esett, mellyet az Orszagnak Északi része is meg-érzett; de a' mellyben olly fok emberek, mint az elsőbbségekben, minthogy már a' kö épületekből ki-költöztek, és deszka hajlékokban laktak, nem veztek-el. A' nevezetesebb Városok és helységek, mellyek a' föld indulás miatt el-füllyedtek, lakosaiknak, a' meg-hóltaknak számokkal ezek:

Város,	a' benne lévő La-	Meg-
	kosoknak számok.	hóltak,
Szerra - - -	4481 - -	-
Chiaravalla - - -	2400 - -	1
Cardinale - - -	2291 - -	1
Sziambario - - -	1458 - -	9
Szoriano és Szorianello	5505 - -	301
Azena 10. hozzá tartozó falukkal - - -	6215 - -	183
Mileto - - -	1693 - -	54

Ez a' Város egy kretás hegyen állott, melly úgy el-füllyedett, hogy helyjét sem lehet látni. (A' többi következik.)